

עיצוב זכרון השואה

הדף הזה מסכם את כל הנושא במילים פשוטות. קוראים לאט, חלק אחר חלק. אחרי כל חלק עוצרים ומספרים לעצמכם מה למדנו.

הנושא במבט כולל

ציר זמן:

- הקמת יד ושם (1953) כמוסד הלאומי לזכרון השואה: תיעוד, הנצחה, חינוך ומחקר.
- 1954-1958
- משפט קסטנר (1954-1958): משפט בבית המשפט המחוזי 1954-1955 וערעור בבית המשפט העליון שהסתיים בינואר 1958) עורר מחלוקת ציבורית וביקורת חריפה על התנהלות ההנהגה בשואה
- 1959
- חוק יום הזיכרון לשואה ולגבורה (1959): עיגון בחוק של כ"ז בניסן כיום זיכרון ממלכתי.
- 1961
- משפט אייכמן (1961) סימן את המפנה להאזנה פתוחה לעדויות הניצולים.
- הציר מסודר לפי תחילת האירוע או התקופה (תקופות יכולות לחפוף). הנוסח מחומר הלימוד; שנות החקיקה 1953 ו-1959 אומתו מול נוסח החוקים באתר הכנסת.

1 עיצוב זכרון השואה — א. הסכם השילומים התלמיד צריך לתאר את השתלשלות העניינים בסוגיה זו בקצרה.

מדוע סוגיה זו עוררה מחלוקת בחברה הישראלית בשנות החמישים: הדיון הציבורי בנושא עורר רגשות עזים ביותר מכיוון שהטראומה של השואה עדיין הייתה טרייה, ובחברה הישראלית היו ניצולי שואה רבים וגם ותיקים רבים שקרוביהם נספו בשואה. הדיון בשילומים העלה על סדר היום דילמות מוסריות כבדות משקל:

2 עיצוב זכרון השואה - המשך — א. הסכם השילומים - המשך שאלת היחס בין העם היהודי ומדינת ישראל ובין

העם הגרמני, ואם ראוי לקיים מגעים מדיניים למען מטרות הכרחיות. מצד אחד גרמניה נתפסה כמדינה מאיימת ומקוללת, ומצד אחר מדינת ישראל הייתה זקוקה לכספים בדחיפות והממשלה ראתה בכספי הפיצויים תנאי הכרחי לקליטת העלייה הגדולה (ובתוכה הניצולים) ולהצלת המשק מקריסה כלכלית. האם ראוי לקבל תשלום כספי כפיצוי על הסבל הנורא שעברו היהודים בשואה? האם אפשר לראות בתשלום הכספי מחילה לעם הגרמני? האם זו פגיעה ב"כבוד הלאומי" לקבל כסף ממי שיש לו "דם על הידיים"? האם מדינת ישראל רשאית לייצג את קורבנות השואה?

3 עיצוב זכרון השואה - המשך — הדיון הציבורי היה מלווה במאבק פוליטי בין מפלגות שהתנגדו להסכם ובין

מפלגת השלטון (מפא"י). מאבק זה ליבה את המחלוקת, מחוץ לכנסת נערכו הפגנות שלוו בהתפרעויות והאווירה הייתה של מלחמת אזרחים 2 פרשת קסטנר התלמיד צריך לתאר את השתלשלות העניינים בסוגיה זו בקצרה. מדוע סוגיה זו עוררה מחלוקת בחברה הישראלית בשנות החמישים: הפרשה הציפה רגשות עזים ביותר שהחברה הישראלית התקשתה להתמודד איתם בסמיכות זמנים כה קרובה לשואה. מצד הוותיקים תערובת של תחושת כעס וחשדנות כלפי

ניצולים ושל תחושת אשם ומבוכה שלא עשו די להצלת יהודי אירופה, ומצד הניצולים תחושת אשם משום ששרדו, תחושת בושה וגם רצון לנקום.

4 עיצוב זכרון השואה - המשך — המשפט סוקר בהרחבה בעיתונות ועורר הדים רבים. הנטייה של הציבור הישראלי הוותיק לשפוט את ניצולי השואה בצד תפיסה פשטנית ודיכוטומית של התנהגות היהודים בשואה חידדו את ההאשמות. התובע קבע כי "קסטנר מכר את נשמתו לשטן" 2 נעשה שימוש פוליטי בפרשה קסטנר זוהה כאיש של מפלגת השלטון; קסטנר (שהיה עובד מדינה) יוצג על ידי פרקליט המדינה, את הצד השני ייצג עורך דין שמואל תמיר שהיה פעיל חרות; המשפט נווט להתקפה פוליטית על מפא"י והסוכנות שהסתירו ידיעות על השואה; המשפט הפך לנושא המרכזי במערכת הבחירות. הרצח של קסטנר זיעזע את הציבור הישראלי

5 עיצוב זכרון השואה - המשך — המשפט נהפך לאירוע סמלי מדינת ישראל כנציגת העם היהודי מייצגת את קורבנות השואה; המשפט התרחש בבית העם ולא באולם בית המשפט המחוזי; את התביעה ייצג היועץ המשפטי לממשלה ולא עורך דין רגיל 2 פומביות המשפט באולם נכח קהל רב, הוא הועבר בשידור ישיר ברדיו וסוקר בעיתונות בארץ ובעולם. הסיקור התקשורתי העלה את נושא השואה לסדר היום הציבורי. במשפט העידו ניצולים רבים והציבור בישראל נחשף לסיפורי ההישרדות האישיים שלהם (השפעת סיפורם של "האנשים הפשוטים" ולא רק של גיבורי המחתרות, הרושם שהותירה עדותו של ק' צטניק)

6 עיצוב זכרון השואה - המשך — זיכרון השואה בשנות החמישים הקמת יד ושם (1953) כמוסד הלאומי לזכרון השואה: תיעוד, הנצחה, חינוך ומחקר. חוק יום הזיכרון לשואה ולגבורה (1959): עיגון בחוק של כ"ז בניסן כיום זיכרון ממלכתי. הנצחה ראשונית התמקדה בגבורה ובמרד לצד השמדה (גבורת הגטאות, פרוש זיכרון השואה כנרטיב לאומי). 2 תהליכים בעיצוב הזיכרון משפט קסטנר (1954-1958): משפט בבית המשפט המחוזי 1954-1955 וערעור בבית המשפט העליון שהסתיים בינואר 1958) עורר מחלוקת ציבורית וביקורת חריפה על התנהלות ההנהגה בשואה; משפט אייכמן (1961) סימן את המפנה להאזנה פתוחה לעדויות הניצולים. התפתחות מחקר השואה והוראתה: יד ושם, מכוני מחקר, לימודי שואה בבתי הספר.

7 עיצוב זכרון השואה - המשך — מאפייני ההנצחה בישראל שילוב של זיכרון ממלכתי (טקסים, ימי זיכרון) עם זיכרון אישי-משפחתי. השואה כיסוד בזהות הישראלית: "מן השואה לתקומה" - הקשר בין השואה להקמת המדינה. מאבקים על אופי הזיכרון: בין גבורה לשרידות, בין אוניברסלי ליהודי-לאומי. 2 מושגי מפתח לחזרה הדיון הציבורי היה מלווה במאבק פוליטי המשפט נהפך לאירוע סמלי

מה שואלים בבגרות על הנושא הזה?

- א. הסכם השילומים
- הדיון הציבורי היה מלווה במאבק פוליטי
- נעשה שימוש פוליטי בפרשה
- המשפט נהפך לאירוע סמלי
- זיכרון השואה בשנות החמישים
- תהליכים בעיצוב הזיכרון

טעויות נפוצות — תזכורת אחרונה:

- מציינים את המושג בלי להציג אותו - ציון בלבד לא מספיק.

- שוכחים לקשר את ההסבר לקטע עצמו - חובה ציטוט או התייחסות ישירה לקטע.
- כותבים תשובה כללית בלי המושגים המקצועיים מהמחווין.

מבוסס על חומרי עמוד הנושא באתר ועל מוקדי הלימוד של משרד החינוך (תכנית אשנב). חומר לתרגול ולחזרה עצמית.